

Актуални проблеми на училищното физическо възпитание – преди десет години и днес

Боянка Пенева, Станислав Маврудиев

URGENT PROBLEMS FOR DECISION IN SCHOOL PHYSICAL EDUCATION – TEN YEARS AGO

AND NOWADAYS: *In the remote past is the time when physical education was considered to be a marginal school subject. Physical education has proved its equivalent value for the upbringing of children. But problems like rational use of the available sports halls and equipments, PE teaching by a teacher specialist, effective educational content, etc. still seek their decision.*

Our outgoing point is publications about this problem but written ten years ago. What has changed since that time in school physical education? We try to answer this question. And the new is including the pupils with disabilities in the mainstream schools, all-day stay at school of the pupils from 1st to 4th class, health, ethical and emotional education have to go hand in hand and to strengthen their presence in the PE lessons, more fun in the lessons, etc.

Ключови думи: физическо възпитание, здравно, етично и емоционално възпитание, учебно съдържание, спортна материална база в училищата.

Key words: physical education, health, ethical and emotional education, educational content, sports equipment at school.

ВЪВЕДЕНИЕ

Вече остава в далечното минало времето, когато считаха физическото възпитание за маргинален учебен предмет. Своего равноправно присъствие в училище то отдавна е отвоювало. Но проблеми като рационално използване на наличната спортна материална база, провеждане на уроците по физическо възпитание в началното училище от специалист, ефективно учебно съдържание и др. все още стоят за разрешаване пред методистите по физическо възпитание. Изходна база за анализите ни са публикации по проблема отпреди десет и повече години.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Използване на спортната база (физкултурните салони): Преди три и повече десетилетия (1950 ÷ 1990 г.) уроците по физическо възпитание се провеждаха на открито или закрито съобразно сезона. При това за 5 месеца учениците трябва да използват физкултурен салон и само за 3,5 (за начална училищна възраст) до 4, 5 месеца те могат да играят на открито. Какво е състоянието на физкултурните салони от онова време (проучване от 1995 г.) за района на София-град – общините „Изгрев“, „Дружба“, „Надежда“, централна част [4].

- 57% от училищата имат голям физкултурен салон (12,5/25 м)
- 37 % от училищата имат малък физкултурен салон (9,15/19 м)
- 7 % от училищата са пригостили класна стая за провеждане на уроците по физическо възпитание

Големият брой ученици в някои училища (особено в големите градове) е довел до необходимостта от осигуряване на повече от една закрыта спортна база. От това проучване се установява, че с три игрални помещения/салони разполагат 20 % от училищата, с две помещения – 40 % от училищата, само с едно – също 40 % от училищата. Въпреки това много често в големия физкултурен салон влизат за урок по физическо възпитание по два и три класа. Или при 51% от случаите уроците по физическо възпитание в посетените училища се провеждат с по един клас в салона, при 40 % - с по два класа в салона, при 4 % - с по три класа, а за 6 % от времето физкултурният салон остава празен. Явлението „три класа във физкултурния салон за провеждане на уроци по физическо възпитание“ се

констатира в 27 % от училищата [4]. Причината е нерационално използване на физкултурния салон.

Затова не е учудваща констатацията, че само 15 % от уроците по физическо възпитание са с необходимия градивен ефект, 40 % са със среден ефект и 45 % са без функционален ефект поради съвсем леките физически натоварвания в тях [7].

Днес все още проблем е откритата и закритата спортна база в училищата – особено за училищата във от София. Там все още има училища без физкултурни салони. Има и училища, които имат физкултурни салони, но нямат финансовата възможност да приведат тези салони в нормална експлоатация.

Идва и друг проблем – предпочитанието на учителите да влизат само във физкултурния салон, вместо учениците да се изведат в училищния двор на открито, като това става дори при добри метеорологични условия. Обяснението е близост с интензивен трафик по кръстовища и улици и стремеж да се избегнат отделящите се вредни газове. В салоните обаче остава запрашеността дори при интензивно почистване на пода и уредите, а дали тя е по-малко вредна за учениците? Вън е положителното влияние на отрицателните аероioni, които са незаменима профилактика срещу простуди, ангина, мигрени, нервни неразположения и т.н.[10]. Решението за избор е в ръцете на учителя по физическо възпитание, а границата на нормата „вредно – полезно” е трудна за определяне.

Все още физкултурният салон не се ползва рационално от голям брой училища. Точна статистика ще ни е трудно да дадем, но обикновено сутрин за първите уроци салонът стои празен, а после след третия час – отново по два класа имат уроци по физическо възпитание в него⁵, а това влияе на качеството на уроците. Не са ли причина и решенията на министри на МОН, при което дори се губи автономността на училищата⁶?

Компетентност на учителите по физическо възпитание: Доста са факторите, които определят ефективността на уроците по физическо възпитание. Основен вляещ фактор е квалификацията и компетентностите на учителите по физическо възпитание, като никой не подлага на съмнение превъзходството на специалистите по физическо възпитание и спорт пред общопредметника в началното училище.

Обикновена практика обаче в повечето държави по света е квалифицираните специалисти – учители по физическо възпитание, да преподават в средния и горния курс на обучение, докато в началното училище уроците по физическо възпитание се провеждат от учителя общопредметник, като често са случаите, когато този учител няма необходимата подготовка, знания и умения по отношение на двигателното обучение на малките ученици [6, с.38].

Образователното пространство не само в нас, но и в други държави поради една или друга причина допуска началният учител да провежда и уроците по физическо възпитание със своя клас. В тази насока се провежда активна образователна политика от различните образователни институции [6, с. 39]. Например във Великобритания (Англия и Уелс) за началните учители се организират курсове за подготовка във ваканционно време. Естествено е те да се консултират по всяко едно време с техни колеги специалисти по физическо възпитание от тяхното училище. В помощ идват и новите електронни технологии – в електронната мрежа на разположение са детайлно разработени материали по методика на обучение по

⁵ Информацията е взета от над 10 учители по физическо възпитание в София от различни училища, както от наблюдения и констатации на авторите.

⁶ Визира се изказване на министъра на МОН за периода от 2009 до 2013 г. Сергей Игнатов. На VI конгрес на Синдиката на българските учители той заявява: „Часовете по физическо по всяка вероятност ще бъдат преместени в края на учебния ден.”

физическо възпитание, както за оценяване на двигателните умения на малките ученици. Тази информация може да бъде намерена в Интернет чрез Google включително от родителите, които могат да бъдат в течение с моженето или проблемите, които има техният ученик, в насока двигателни умения и възможности (например училището в Cynsoed, област Cardiff - Уелс).

По подобен начин стоят нещата в Нова Зеландия, но с постоянен стремеж учител специалист да провежда уроците по физическо възпитание в началното училище [8].

В България методическата квалификация в областта на физическото възпитание студентите от начална училищна педагогика получават още в университета, в който учат. Сериозните промени в живота на обществото обаче изискват преосмисляне на някои педагогически концепции, „които на свой ред повишават изискванията към професионалната методико-педагогическа подготовка на бъдещия начален учител” [2, с.130]. Тази нова образователна политика изисква акцент върху приобщаването към научноизследователска дейност още от студентската скамейка [пак там], а по време на обучението се изразява в преднамерено създаване на разнообразни педагогически ситуации, при които студентите имат възможност да видят и използват специфични подходи и методи, да проявят инициативна мисловна дейност, да управляват своето поведение и емоционално и изразително да демонстрират физическите упражнения [2, с.132].

Понастоящем проблем се очертава да бъде кадровото осигуряване на всички форми на извънкласни спортни дейности, ако училищата започнат да изпълняват Наредба № 3 от 30 май 2014 г. [3] на спортното и образователното министерство, отнасяща се до организиране на извънучилищната тренировъчна и състезателна дейност. Тази наредба изисква директорите на училищата да възлагат всички спортни дейности само на специалисти с висше образование и придобита професионална квалификация „Учител по физическо възпитание” и/или „Треньор” по съответния вид спорт. Ако това се реализира на практика, ще бъде една изключителна крачка към професионално правилното изградено физическо възпитание на подрастващите.

Проблемът кадрово осигуряване и материално-техническото обезпечаване на обучението по физическо възпитание все още остава неразрешен [1, с.132]. Л. Борисов (2014) установява също, че голям процент от учителите по физическо възпитание и спорт не познават учебната документация. Подобряването на ефективността на работата си учителите търсят само в подобряване на материалната база [пак там].

Физическото натоварване на учениците: Преди - Наредба № 4 от 02. 09. 1999 г. на МОН е в миналото. Тази наредба твърдо определя броя на часовете по физическо възпитание да бъде по 2 седмично за всеки клас, с което се отстъпват извоюваните 3 учебни часа с лека ръка [5, с. 23 - 25]. Това е направено, за да се освободи място на навлизашото в образователното пространство с бурни темпове чуждоезиково, компютърно и Интернет обучение.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Днес броят на уроците по физическо възпитание (без гимназиалния курс на обучение) с въвеждането на модул на час отново е три. Необходима е обаче ежедневна двигателна активност, за което трябва да се помисли предвид започналия процес на целодневно присъствие на учениците в училище (засега само от първите класове). Очаква се преосмисляне на проблема и наредба в тази насока от страна на Министерството на образованието.

Какво се е променило още днес? Освен целодневното присъствие в училище на учениците до IV клас учителите трябва да разрешат проблема за включването на

децата с увреждания в общото училище. Трябва да се засили вниманието също върху здравето, етичното и емоционалното възпитание, като има повече забавление в уроците наред с обучението и др. На учениците от началното училище не трябва да се гледа като на вече овладели естественопрложните движения, а да им се даде шанс за допълнителна и достатъчна по обем двигателна активност – нещо, което липсва особено в градовете с големите жилищни комплекси и маломерни апартаменти [9]. Трябва да се възстанови пълноценното присъствие на гимнастическите упражнения с акцент към тяхното лечебно и превантивно въздействие. В повечето случаи учениците нямат изграден навик за оптимална двигателна активност и не използват доброто влияние на физическото упражняване [9]. Те трябва да бъдат приучавани сами да определят кое прави движенията им ефективни и сами да предлагат начини за подобряване на своите изпълнения.

А холистичният подход към човека и неговото развитие налага обучението в движения да върви успоредно с обучението в чувства и емоции. И да помним, че децата не са един умален образец на възрастен човек и към тях трябва да имаме друг подход и най-вече търпение.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Борисов, Л. Влияние на задължителната подготовка по физическо възпитание и спорт върху двигателния потенциал на ученици от 11 до 14-годишна възраст, дисертация, НСА „Васил Левски“, С., 2014.

[2] Момчилова, А., И. Илчев Съвременна методическа подготовка на бъдещия начален учител по Физическо възпитание и спорт, *Научни трудове на русенския университет* – том 47, серия 5.4, с. 130 – 133, 2008.

[3] Наредба № 3 от 30 май 2014 г. за организиране на извънучилищната тренировъчна и състезателна дейност, издадена от министъра на младежта и спорта и министъра на образованието и науката, обн. в ДВ, бр. 47 от 06.06. 2014 г.

[4] Пенева, Б. Закритата училищна спортна база, сп. „Педагогика“, бр. 9, 1996, с. 51 – 54.

[5] Пенева, Б. Неотложни проблеми на училищното физическо възпитание в България, сборник с доклади от научната конференция с международно участие „Иновации във физическото възпитание и спорта в началото на 21 век“, Варна 21 – 23 септември, 2001.

[6] Пенева, Б. Училищното физическо образование и спорт в Европа – състояние и тенденции в началото на XXI век, *издателство „Авангард Прима“*, С., 2011.

[7] Рачев, К. Проблеми на физическото възпитание и спорта в детско-юношеската възраст. Доклад, изнесен на Първия конгрес по спортни науки, С., НСА, 23 – 24. II. 1996.

[8] East, T. D. Exploring primary school pupil's experiences in Physical education in the Waikato Region of New Zealand, Master of Science thesis, 2014.

[9] Peneva, B. Necessity of New Paradigm for the Bulgarian School Physical Education, 9th FIEP European Congress / 7th International Scientific Congress “Sport, Stress, Adaptation”, 9 – 12 October 2014, Sofia, Bulgaria.

[10] <http://www.zadoma.com/index>

За контакти:

Доц. Боянка Пенева, доктор, Национална спортна академия „Васил Левски“, e-mail: boyankarp@yahoo.com, GSM 0893396528, Доц. Станислав Маврудиев, доктор, Национална спортна академия „Васил Левски“, e-mail: s_mavrudiev@abv.bg, GSM 0893396352

Докладът е рецензиран.